

Keizer zonder kleren?

Schröder spreekt machtswoord uit binnen SPD

Achtergrond - 17 april 2003

(17 april 2003) Terwijl de lucht boven Bagdad inmiddels lijkt te zijn opgeklaard, dreigen zich de komende weken donkere wolken samen te pakken boven het hoofd van Gerhard Schröder. De bondskanselier heeft zijn aanblijven afhankelijk gemaakt van de steun van zijn eigen partij voor de hervormingsplannen van de rood-groene regering. Met dit machtswoord hoopt Schröder zijn linkse critici binnen de SPD in het gareel te kunnen brengen. Een harde confrontatie ligt echter op de loer.

De verklaring die de [SPD](#) afgelopen maandag bij monde van *Generalsekretär* Olaf Scholz deed, kwam tamelijk onverwacht: na lang verzet bleek bondskanselier en partijvoorzitter Gerhard Schröder alsnog bereid gehoor te geven aan de roep van de linkervleugel van de SPD, om een *Sonderparteitag* te beleggen over de omstreden hervormingsvoorstellen van Schröders rood-groene regering. Op 1 juni komen bijna vijfhonderd sociaal-democratische afgevaardigden bijeen in Berlijn om te discussiëren over de *Reformagenda 2010*, de door de regering-Schröder geplande hervorming van de arbeidsmarkt en de verzorgingsstaat. Wie denkt dat er tijdens deze bijeenkomst aan de voorstellen kan worden gesleuteld, komt wat Schröder betreft echter bedrogen uit: de SPD-leider heeft zijn zegen aan de bijeenkomst gegeven onder de voorwaarde dat er alleen over de *Reformagenda* als geheel wordt gestemd. Bovendien heeft Schröder aangekondigd zijn positie als kanselier, en daarmee het voortbestaan van de regering van SPD en Grünen, afhankelijk te zullen maken van de uitkomst van deze stemming. Kortom, in zijn strijd met onwillige partijleden heeft Gerhard Schröder een greep gedaan naar het krachtigste instrument dat hem ter beschikking staat: het machtswoord.

Verrassend

Schröders instemming met de *Sonderparteitag* was betrekkelijk verrassend, omdat de partijleiding de afgelopen weken niet bepaald de indruk wakte open te staan voor de kritische geluiden binnen de SPD-gelederen. Direct nadat Schröder de *Reformagenda* op 14 maart in een regeringsverklaring voor de Bondsdag had gepresenteerd, viel er kritiek te beluisteren van vakbonden en linkse SPD-politici. De hervormingen, die onder andere voorzien in een bezuiniging op de werkloosheidsuitkering en in een versoepeling van het ontslagrecht, zouden niet

te rijmen zijn met het sociaal-democratische gezicht van de SPD. Er gingen stemmen op voor een aanpassing van de 'neo-liberale' regeringsplannen. Het SPD-bestuur, onder leiding van voorzitter Schröder, voelde daar echter weinig voor: een 'consultatieronde' langs de diverse partijafdelingen zou de hoognodige hervormingen slechts vertragen of erger nog reduceren tot een uitgeklede versie van de oorspronkelijke plannen. De kritiek nam verleden week echter sterk toe, en afgelopen weekend vonden er twee gebeurtenissen plaats die maakten dat de top van de partij zwichtte voor de druk van onderen.

Partijcongres "Wir sind die Partei"

Tijdens een partijcongres van de SPD in de deelstaat Sleeswijk-Holstein besloten de afgevaardigden onverwachts hun *Landeschef* Franz Thönnies, tevens staatssecretaris in het kabinet-Schröder, aan de kant te schuiven ten gunste van Claus Möller, een criticus van de *Reformagenda*. Dit was reeds een krachtige uiting van lokale SPD-onvrede met de politiek van de voorman in Berlijn. De weerstand tegen Schröders plannen kwam echter het sterkst tot uitdrukking in de poging van een dozijn sociaal-democratische Bondsdagleden om een partijreferendum over de regeringsplannen af te dwingen.

"Wir sind die Partei"

De twaalf parlementariërs, die zich organiseerden onder de leuze "[Wir sind die partei](#)", begonnen een actie om tien procent van de partijleden ongeveer 70.000 mensen zover te krijgen hun handtekening te plaatsen onder een oproep aan het partijbestuur om een stemming over de plannen van de regering te organiseren. Indien zij deze tien procent daadwerkelijk in de wacht zouden weten te slepen, zou het bestuur verplicht zijn een *Mitgliederbegehren* te houden. Een dergelijke situatie zou een unicum zijn binnen de SPD. Het initiatief is dan ook illustratief voor de onvrede die er aan de basis van de partij heerst over de officiële koers. Waarschijnlijk heeft het feit dat dit initiatief werd genomen door leden van de Bondsdagfractie van de SPD, oftewel partijleden wier steun Schröder hard nodig heeft voor het realiseren van de hervormingen, er sterk toe bijgedragen dat de kanselier c.q. SPD-voorzitter op maandag liet weten alsnog in te stemmen met een partijdag.

Vervreemding

Het is echter allesbehalve denkbeeldig dat Schröders 'spontane' bereidwilligheid tot het organiseren van deze bijeenkomst zijn moeizame verhouding met een deel van zijn parlementaire achterban alleen maar verder belast. Doordat hij de door veel partijleden zo vurig verlangde discussie over de hervormingsplannen heeft

verbonden met de machtsvraag, heeft Schröder de stemming over de hervormingen namelijk reeds bij voorbaat teruggebracht tot de vraag: wil de achterban van de SPD een rood-groene regering, of een zwart-gele van [CDU-CSU](#) en [FDP](#)? Immers, een "nee" tegen de *Reformagenda* betekent dat de kanselier opstapt en de oppositie kan gaan regeren. Aangezien dat uiteraard geen optie is voor de SPD-politici, worden zij praktisch gedwongen om op 1 juni vóór Schröders hervormingsvoorstellen te stemmen. Dat zou Schröder op korte termijn weliswaar een overwinning opleveren, maar zou de ontevreden partijleden op de lange termijn alleen maar verder vervreemden van hun voorman.

De dissidente Bondsdagleden hebben dinsdag in een gesprek met fractievoorzitter Müntefering reeds laten weten door te gaan met hun poging een *Mitgliederbegehren* af te dwingen. De Saarlandse SPD-chef Heiko Maas verwoordde de onvrede als volgt: "Indien de SPD enkel nog een wormvormig aanhangsel van de regering is, heeft niet alleen de partij een probleem, maar ook de kanselier. Zonder haar is hij een keizer zonder kleren."

Motie van wantrouwen

Het is vooralsnog waarschijnlijk dat Schröder ook zijn felste opposenten de komende tijd achter de regeringslijn weet te scharen niet dankzij inhoudelijke argumenten, maar omdat het botte middel van het machtswoord eventuele tegenstanders nauwelijks een keuze laat. Desondanks ligt de regie de komende weken in handen van de opstandelingen. Zij kunnen namelijk een tamelijk bizar scenario in werking doen treden: dat van het *konstruktives Misstrauensvotum*. De grondwet van de Bondsrepubliek bepaalt dat de parlementaire oppositie (thans CDU-CSU en FDP) een motie kan indienen die de kanselier tot aftreden dwingt, mits de oppositie een tegenkandidaat naar voren schuift die beschikt over een meerderheid in de Bondsdag. De afgelopen dagen is de herinnering reeds opgeroepen aan 1982, toen SPD-kanselier [Helmut Schmidt](#) het veld moest ruimen nadat coalitiegenoot FDP een *Misstrauensvotum* van de oppositionele CDU-CSU steunde. Aangezien rood-groen momenteel over een krappe meerderheid in de Bondsdag beschikt, kan een klein aantal 'overlopers' van de SPD al voldoende zijn om een eventuele motie van de oppositie aan een meerderheid te helpen.

Schröder lijkt ondertussen doordrongen te zijn van de ernst van de situatie en heeft voorgesteld om volgende week met de dissidenten rond de tafel te gaan zitten om tot een compromis te komen. Die hebben dat inmiddels afgewezen. De kans blijft dus aanwezig dat keizer Gerhard Schröder na 1 juni zonder kleren door het leven moet als hij na 1 juni überhaupt nog keizer is.

Mark Schenkel is student Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en schrijft regelmatig artikelen voor het Duitslandweb. Momenteel studeert hij aan de Humboldt Universität in Berlijn.

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/2419/keizer-zonder-kleren>